

-sA Ekinin İşlevleri ve Dilek-Şart Ayrımı

Optative - Conditional Differences and Function of -sA Suffix

Ahmet BENZER¹

ÖZET

Araştırmada tasarlama kipleri içinde yer alan ve dil bilgisi kitaplarında dilek-şart kipi olarak anılan -sA eki incelemeye alınmış, ekin 'dilek' ve 'şart' işlevlerini hangi tür cümlelerde ve kelimelerde taşıdığı ve 'dilek' ile 'şart' işlevlerinin dışında sahip olduğu işlevler incelenmiştir. Çalışma sonucunda ekin 'dilek, şart, buyruk, ihtimal ve karşılaştırma ile zıtlık' işlevlerinin olduğu, 'dilek' ve 'şart' işlevlerinin ada ve fiile, basit ve birleşik cümleye, basit ve birleşik çekimli fiillere eklenmesine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre ek, fiil cümlelerinde, basit cümlelerde ve basit fiil çekimlerinde 'dilek'; ad cümlelerinde, birleşik cümlelerde ve birleşik fiil çekimlerinde 'şart' işlevini taşımaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

dil bilgisi, dilek-şart kipi, -sA eki.

ABSTRACT

Study design modes within and grammar books optative-conditional mood called \pm SA attachment to be examined were taken and planted wishes terms meaning outside of its meaning with the wishes and requirements for the meaning which such phrases and words they carry have been identified. In conclusion, attachment 'optative, conditions, order and possibly' meaning; 'optative' and 'conditions' means according to the noun and verbs, simple and compound sentences, simple and compound verbs to be added vary that have been identified. Accordingly, the attachment in verb phrases, in simple verbs, simple verb inflection 'optative'; in noun sentences, compound sentences and compound verbs 'conditions' carries the meaning.

KEY WORDS

Grammar, optative-conditional mood, -sA attachment

¹ Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

1. Giriş

Tasarlama kipleri içinde yer alarak dilek-şart kipi olarak adlandırılan -sA eki tarihî gelişimi içerisinde, iki farklı biçime ve iki farklı göreve sahip iki ekin, tek ekte birleşmesi sonucu oluşmuştur. Şart kipi kuran -sa / -se eki ile dilek kipi kuran -sa / -se ekleri farklı yapı unsurlarından oluşmuştur (Korkmaz 1995: 160-2). Eski Türkçede uzun zaman şart eki olarak -sar, -ser kullanılmış, sonra devrenin sonlarında r düşerek ek -sa, -se biçimine geçmiştir (Ergin 1972: 309). Benzer biçimde *Dîvânü Lugâti't-Türk*'te de 'şart' işlevi için -sa / -se ekini görmek mümkündür: *ol efke barsa 'o, eve giderse'* (Atalay 1999: 207). Dilek bildiren -sA eki ise addan fiil türeten bir +sA- eki ile fiilden sıfat-fiil oluşturan bir -k ekinin birleşmesine (+sAk) dayanmaktadır (Korkmaz 2003: 680). -sa / -se eki Orta Türkçeden itibaren aynı biçim yapısı altında iki ayrı kipin görevini yüklenmiştir (Korkmaz 1995: 164). Bu durum günümüz Türkçesinde de devam etmektedir. İşlev ve biçim bakımından farklı iki ekin, zamanla biçimce birleşmesi sonucu ek, çift işlevli bir görünüm arz ederek dil bilgisi kitaplarında da çift adla adlandırılmıştır.

Tasarlama kipleri zaman bildirmez dense de (Şahin 2003: 161) bu ekler belirsiz bir geleceğe² göndermede bulunur (Acarlar 1969: 252; Korkmaz 1995: 163; Üstünova 2004: 682). Ayrıca -sA eki öbür tasarlama eklerinden farklı olarak zaman eklerine eklenebilen tek ektir: *Geldiyse, gelmişse, geliyorsa, gelecekse, gelirse* kullanımları söz konusu olurken **geldiye, *gelmişe, *geliyora, *geleceğe, *gelire* ya da **geldimeli, *gelmişmeli, *geliyormeli, *geliyormalı, *gelecekmeli, *gelirmeli* kullanımları söz konusu değildir. Bozkurt (1994: 123-4) birleşik fiil çekimlerde eklerin sırasını şöyle verir: *fiil + zaman eki + sA + kişi eki*. Bununla birlikte ekin *fiil + sA + zaman eki + kişi* biçiminde görünümüne rastlamak mümkündür: *yap-say-dın*.

-sA eki, işin henüz yapılmadığını; fakat yapılmak istenildiğini ve işleyenin o işi yapmak dileğinde olduğunu bildirir. Bu dilek kavramı gerçekleşmesine imkân olmayan gerçek dışı durumlar ile henüz gerçekleşmemiş ama gerçekleştirilebilir durumlar olmak üzere iki farklı duruma atıfta bulunur. Gerçek dışı olan dilekleri: *Bir kuş olsam, uçsam tepelere* (Aslan Demir 2007: 177) örneği; gerçekle-

² Şemseddin Sami *i-* yardımcı fiilini çekimlerken şart çekimini zaman çekimleriyle birlikte muzari, mazi-i şuhudi, mazi-i nakli, sigı-ı şartiyye diye dört öbekte değerlendirmiştir (Hameed 1993: 149).

şebilir dilekleri: *başlıyorsa, yapmışsa, iyi değilse..* (Swift 1963: 147) örnekleri karşılar. Deny (1941: 798-9) de gerçek şart cümlelerini şöyle açıklar: “Mütekellim (birinci şahıs) bir şart koştuğu anda, kendi fikrinde bu şartın yerine getirilmesi ihtimal dâhilinde, kararlaşmamış, şüpheli veya temenni hâlinde olduğunu bildirmek isterse şart kipini kullanır. O zaman şu örnek elde edilmiş olur: “A hadisesi *olursa* (veya olduysa, olmuşa) b hadisesi *olur* (veya olacak)” ve bu sebeple birinci şahsın meydana çıkması imkânsız olduğu veya hakikatte hiç meydana gelmemiş bulunduğu bilinen bir şart varsa yine iş aynı olur.”.

Bununla birlikte *dilek* ya da *istek* işlevleri birbirine yakın görülüp çoğu zaman -sA eki ‘dilek-istek bildirir’ biçiminde aktarılır (Gülsevin 2002: 38). Bilgegil (1982: 268)’e göre ek hem dilek hem de istek işlevi taşır: *Kayseri’ye gidince, benim aziz dostumu da (ararsınız)*. Benzer biçimde Şimşek (1987: 223)’e göre tasarlama kiplerinin ortak yönü hepsinin esasında *dilek* kavramına dayanmasıdır. Nitekim ‘dilek’ ve ‘istek’ işlevleri de birbirine çok yakın kavramlardır. Gencan (1966: 295) da tasarlama kiplerinden bu özelliklerinden dolayı *istek kipleri* olarak bahseder. Bugün ise dilek için -sA istek için -A eki kullanılmaktadır.

-sA eki şart işleviyle cümle içerisinde tam bir yargı bildirmeyen yan cümle görünümüyle tasarlama ekleri içerisinde zarf-fiil eki gibi birleşik cümle kurabilen tek ektir. Demir ve Yılmaz (2003: 191) da ekin diğer zaman ve kip eklerinden farklı şekilde bir zarf-fiil olarak kullanıldığını ana cümle yüklemi kuramayacağını belirtmişlerdir. Gülsevin (1990: 106) ise -sA ekinin, dil bilgisi kitaplarının devamlı yüklem görevi üstlenen *fiil kipleri* bölümünde değil, fiilden türemiş zarflar olan *zarf-fiiller* kısmında verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Develi (1997: 141)’ye göre ekin çok farklı ifade hususiyetleri söz konusu olup ekin çeşitli yapılarla oluşturduğu birliktelikte işlev zenginliği ortaya çıkmakta ve bunlardan da dil bilgisi öğretiminde bahsetmek gerekmektedir.

2. Dilek ve şart işlevleri

Timurtaş (1981: 131) ekin Eski Türkçe döneminde ‘şart’ işleviyle birlikte ‘dilek’ işlevini de taşıdığını belirtir. Uzman (1992: 9) ise ekin öncelikli ‘şart’ işlevini aktarırken Orta Türkçe metinlerinden başlayarak ‘dilek’ işlevini aktarmaya başladığını ifade etmiştir. Ergin (1972: 310) -sA ekini şart eki olarak tanımlamış ekin şart işlevinin bazen istek için de kullanıldığını belirtmiştir. Yazara göre bu kullanışta şart değil, temenni ifadesi bulunur. Şart işlevi bu temenni işlevi ile hükümlü bir fiil çekimi durumuna girerek müstakil cümle fiili olarak kullanılabilir: *Yarın bari hava güzel olsa!* gibi. Ayrıca yazara göre bu temenni işlevinin de aslında şarta dayandığını, şartın dilek hâline gelmesinden ibaret bulunduğunu

unutmamak gerekir. Benzer biçimde Göksel ve Kerlake (2005: 124) de “Çabuk bitirseler bari.” örneğinde dilek ile birlikte şart işlevinin olduğunu belirtmiştir.

Son iki yazar tarafından verilen örnek cümlelerde görüldüğü gibi ‘dilek’ ve ‘şart’ işlevlerinin birlikte verilebilmesi için *bari* zarfının kullanımı söz konusudur. Bu zarfların etkisinin dışında -sA eki, bugün tasarlanan eylemin yapılması gerektiğini bildirirken ‘dilek’ ve ‘şart’ işlevlerinden her ikisini değil, ayrı ayrı ‘dilek’ ya da ‘şart’ işlevlerini aktarır. Dilek ve şart işlevleri arasındaki ayrımlar şöyledir:

2.1 Basit ve birleşik cümlelerde kullanımında

Ek basit cümlelerde ‘dilek’ işlevini;

Tatile çıkabilsek.

Her şeyi yapabilesek.

birleşik cümlelerde ise ‘şart’ işlevini verir:

Parası olsaydı, düşünmeden alırdı.

Bozkurt (1994: 33)’a göre de ‘dilek’ işlevinde bir ‘şart’ işlevi olmadığı için ek yan cümlede bu işlevi taşımaz. Farklı olarak Hatipoğlu (1972) birleşik cümlelerde ekin ‘şart’ işlevi yerine ‘dilek’ işlevini taşıdığını belirtmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: “Birleşik cümlelerde, dilek kipiyle kurularak ana cümleye bağlanan ve dilek, istek bildiren yan cümleye, dilekli yan cümle denir: “Gençler bilebilse, ihtiyarlar muktedir olabilse.” (s.148). Hâlbuki birleşik cümlelerdeki bu eksilti anlatımlardaki işlev değişimi ancak *keşke*, *bile* gibi zarfların etkisi ile gerçekleşmekte ve cümle ‘şart’ yerine ‘dilek’ işlevini verebilmektedir:

Ayşe keşke okula gelse...

Bununla birlikte yukarıdaki cümle tamamlandığında bile ‘dilek’ işlevini kaybetmemektedir:

Ayşe keşke okula gitse, o zaman ben de okula giderim.

Ekin birleşik cümlelerdeki kullanımlarında ise sık sık eksilti anlatıma başvurulmaktadır. Bu anlatımlarda okuyucu ya da dinleyicinin sonucu bildiği tahmin edilir. Hüküm ancak şartın dilek ifade etmesi durumunda ortaya çıkar. Uzman (1992: 18)’a göre şart kipi, bütün fiil çekimlerinin aksine, hüküm ifade etmez, bitimli bir hareket göstermez; bu yüzden müstakil cümle yapamaz. Uzun (1998: 128-9)’a göre bu eksilti anlatımlar “Haydi çocuklar bahçeye..” cümlesi değerindedir.

2.2 Basit ve birleşik çekimli fiillerde kullanımında

Ekin işlevi basit ve birleşik fiillere eklenmesiyle değişmektedir. Bazı bilim adamları ekin bu farklı kullanımlarda yalnızca 'şart' işlevi taşıdığını iddia etse de (Şahin 2003: 160) -sA eki basit çekimli fiillerde dilek, birleşik çekimlerde ise şart işlevini verir (Gencan 1996: 198).

Erkman-Akerson ve Ozil (1998: 304) *dilek-koşul eki* olarak tanımladıkları ekin birleşik fiillerde kullanımıyla ilgili verdikleri örneklerin hepsinde ekin yalnızca 'şart' işlevine işaret etmişlerdir:

Yarın hava güzel **ol-ursa**³, yüzmeye **gideceğiz!** (Gerçekleşme şarta bağlı, gerçekleşebilir!)

Ayşe **gel-seydi** bizi **ar-ardı!** (Gerçekleşme yok, şart yerine gelmemiş!)

Ayşe'yi ara bakalım, işini **bitir-diyse** bize **gelsin!** (Gerçekleşme şarta bağlı, gerçekleşebilir!).

Ayrıca Bassarak (1997: 33) ekin basit fiil çekimlerinde vurguyu üzerine çekebilirken, birleşik fiil çekimlerinde bu vurguyu üzerine çekemediğini belirtmiştir.

2.3 Ad ve fiillerde kullanımında

-sA eki *i-* yardımcı fiili yardımıyla adlara eklenip 'şart' işlevini;

İnsansan (insan isen) çöpünü buraya atma!

fiillere eklenerek de 'dilek' işlevini aktarır:

Özgür olabilsek.

Benzer biçimde Bergamalı Kadri de "Yimek pişse yisek." cümlesini incelerken şart ekinin 'dilek' işlevini taşıdığını ifade eder: "Yimek pişse yisek. dirler; şart için degüldür belki temennî içündür." (Karabacak 2002: 45).

3. Buyruk işlevinde

Ekin *yapsanıza* kelimesindeki gibi buyruk işleviyle kullanımı söz konusu olmakla birlikte bu kullanım kaba olarak algılanabilmektedir. Banguoğlu (1998: 468) -sA ekinin sonuna a ünlemine alarak ısrarlı bir dilek ve ısrarlı bir buyruk işlevini taşıdığını belirtir: *Baksan a!, Anlasanız a!, O da ağzını tutsa ya!* Özdemir (1967: 188) de ekin 'şart' işlevinin bazı hitaplarda yitirdiğini istekle buyruk arası

³ Yazarın vurgularına müdahale yapılmamış, örnekler aynen aktarılmıştır.

bir şekil kazandığını bildirir: *yapsana, otursana, oynasana!* gibi. Güneş (1999: 193) ise bu kullanımı yalnızca buyruk işleviyle işlemiştir: *Gelsenize!, Konuşmasana!, Buraya baksana!* gibi. Acarlar (1969: 253)'a göre ise birine, rica yollu bir buyrukta bulunmak için buyruk eki yerine -sA eki tercih edilebilir: "Bu iş için siz bize *gelseniz.*" cümlesindeki *gelseniz* kelimesi 'geliniz' işlevinde kullanılmıştır.

4. İhtimal işlevinde

Cümle içerisinde aynı fiilin arka arkaya gelerek -sA eklerini almalarıyla 'ihtimal' işlevi ortaya çıkar:

Bu projeyi kazansa kazansa doktorlar kazanır.

Bu kazadan kurtulsa kurtulsa iki kişi kurtulur.

Koç (1996: 103) da "Öküz mü desem?" örneğini vererek *mi* soru ekiyle birlikte -sA ekinin 'ihtimal' işlevi taşıdığını belirtir.

5. Karşılaştırma ve zıtlık işlevinde

-sA eki *i-* yardımcı fiiliyle birleşerek bağlaç görevinde ne dilek ne de şart işlevi taşır. Bu kullanımda ekin cümle içerisinde hem işlevi hem de görevi değişir; fakat bu kullanımı şart olan *ise* ile karıştırmamak gerekir. Şart olan *ise* ne zıtlık ne de karşılaştırma ifade eder. Ergin (1972: 361)'e göre "Hava yağmurlu ise hareket etmeyin." örneğinde *ise* şart işlevini; "Su soğuk, hava ise yağmurlu idi." veya "Onlar yukarıda idi, biz ise aşağıda idik." örneklerindeki *ise* bağlaçtır. Ayrıca bağlaç olan *ise'* de hiçbir kip ve şahıs ifadesi yoktur.

Özetle; -sA eki *i-* ek fiiliyle birleşerek bağlaç göreviyle 'karşılaştırma ve zıtlık' işlevini vermektedir:

Helikopterlerin sesi bizim için mutluluk; teröristler için ise korkudur.

Bu işlev *rağmen* kelimesi kadar kuvvetli bir biçimde cümlede hissedilmese de iki cümle arasında hem bağlantının kurulmasında hem de karşılaştırma ve zıtlık ilişkisinin oluşmasında etkilidir:

Helikopterlerin sesi bizim için mutluluk; teröristler için korkudur.

Yukarıdaki cümlede yalnızca birbirine bağlı iki cümle yer almaktadır (*Helikopterlerin sesi* kelimesiyle); 'karşılaştırma' işlevi *ise* kelimesinin kullanımıyla ortaya çıkmaktadır.

Yemeği ben beğendim, kardeşim ise beğenmedi.

6. Sonuç ve Öneriler

Biçimin tek, işlevin ise birden fazla olması sebebiyle ek, taşıdığı farklı işlevlerin adlarıyla adlandırılmış, tarihî gelişim içerisinde 'şart' işlevi taşırken zamanla 'dilek' işlevini de üstüne almış ve dilek-şart eki olarak anılmıştır. Bugün için ekin dilek ve şart işlevleri birbirinden ayrılmıştır. -sA ekinin dilek ve şart işlevleri arasındaki ayrım dil bilgisi öğretiminde ifade edilmelidir. Aydın (1999: 38)'a göre özellikle ikinci dil olarak Türkçenin öğretimi aşamasında şart ve dilek işlevlerini veren ekin ayrımları gereği gibi belirtilmediğinde "Ayşe ders çalışırsa sınıfını geçer." ile "Ayşe ders çalışsa." arasındaki farkı öğrenciler anlayamamaktadır.

Her ne kadar 'dilek' ve 'şart' işlevleri birbirinin zıddı olmasa da bu iki kelimenin birbirini örten işlev birlikteliğinin olmaması ve ekin dilek-şart eki diye adlandırılması "Her şart bir dilek ya da her dilek bir şart mı bildirir?" sorusunu akla getirmektedir. Benzer biçimde Develi (1997: 117) de dilek ifade eden -sA ekinin hiçbir zaman şart ifade etmediğini ve dilek-şart adlandırmasının yalnızca görevi farklı ancak yazılış ve telaffuzu bakımından eş değerde olan iki ekin aynı öbekte değerlendirilmesine bağlamıştır. Aşağıda ekin ad ve fiil cümlesi, basit ve birleşik fiil ile basit ve birleşik cümledeki işlev farklılıkları yer almaktadır:

-sA ekinin dilek ve şart işlevleri

<u>Dilek</u>	<u>Şart</u>
Fiil	Ad
Basit fiil çekimi	Birleşik fiil çekimleri
Basit cümleler	Birleşik cümleler

Ekin yukarıdaki tabloda yer alan işlev ayrımı ancak cümle içinde zarfların etkisi ile değişebilmektedir. Söz gelişi birleşik cümlede -sA eki şart bildirirken, zarfların etkisi dilek işlevi verebilmektedir.

Korkmaz (2003: 687) ekin çeşitli kelimelerle birleşerek 'sebebe, tahmin, güçlendirme, zıtlık, ilave, açıklama, sorma, hayret, tercih, teklif, üsteleme, boş verme, yaklaşma' gibi işlevleri kalıplaşmış biçimler ile taşıdığını belirtmiştir. Araştırmada bu işlevlere 'buyruk, ihtimal ve karşılaştırma' işlevleri dâhil edilmiş ve

bu işlevlerin herhangi bir kalıplaşma söz konusu olmaksızın taşıdığı tespit edilmiştir.

Ekin tasarlama kipleri içerisinde zaman eklerine eklenebilen tek ek olması sebebiyle cümle içerisinde zarf-fiil göreviyle kullanıldığı görülmüştür.

Ekin bu çoklu işlevlerinden dolayı eke atıfta bulunurken ve dolayısıyla eki adlandırırken 'dilek-şart kip eki' yerine '-sA eki' ya da '-sA kip eki' kullanımı tercih edilmelidir. Böylece ekteki işlev değişimleri rahatlıkla ifade edilebilir. Bu mantık genellenecek olursa *ayrılma hâl eki* olarak bilinen ek de '+DAn hâl eki' olarak adlandırılacak ve "Eser hocayı nereden tanıyorsun?" biçimindeki bir soruya "Boğaziçi Üniversitesinden." cevabı verildiğinde +DAn ekiyle adlandırmadan kaynaklanan bir ayrılma bir uzaklaşma düşüncesi aklımıza gelmeyecektir. Böylece işlev farklılıkları daha rahat anlaşılabilir ve kişiye göre değişen adlandırmalara gerek kalmayacaktır. ©

KAYNAKLAR

- Acarlar, Kevser (1969). "Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri", *Türk Dili*, Ankara: 213 (20), 250-254.
- Aslan Demir, Sibel (2007). *Türkiye Türkçesinde İsteme Anlam Birimi: Dilbilgisel Ve Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Atalay, Besim (1999). *Divanü Lügati't-Türk Tercümesi III*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, Özgür (1999). "İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe Dilbilgisi Belirlemelerinin Görünümü", *Çağdaş Türk Dili*, 137-138, Ankara: 33-41.
- Banguoğlu, Tahsin (1998). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 5. Baskı.
- Bassarak, Armin (1997). "Türkçe Zaman Kiplerinin Doğallık Dereceleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten - 1995*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 31-36.
- Bilgegil, M. Kaya (1982). *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Baskı.
- Bozkurt, Fuat (1994). *Türkçe Çağdaş Dilbilgisi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine (2003), *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Deny, Jean (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Çev.: Ali Ulvi Elöve, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Develi, Hayati (1997). "{Sa} Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten - 1995*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 115-152.
- Ercilasun, B. Ahmet (1999). "Türkçede Fiil ve Fiil Çekimi", *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 81-112.
- Ergin, Muharrem (1972). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erkman-Akerson, Fatma ve Ozil, Şeyda (1998). *Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Gencan, Tahir Nejat (1966). *Dilbilgisi*, İstanbul: Ahmet Sait Basımevi.
- Göksel, Aslı ve Kerslake Celia (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*, London ve New York: Routledge Yayınevi.
- Gülsevin, Gürer (1990). "Türkçede Şart Gerundiumu Üzerine", *Türk Dili*, 467 (2), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 266-279.

- Gülsevin, Gürer (2002). "Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine", *İlmi Araştırmalar*, XIII, İstanbul: 35-50.
- Güneş, Sezai (1996). *Türk Dili Bilgisi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Hameed, Furqan (1993). *Şemseddin Sami'nin Dilciliği ve Nev Usûl Sarf-ı Türkî Adlı Grameri*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karabacak, Esra (2002). *Bergamalı Kadîf, Müyessiretü'l – Ulûm*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koç, Nurettin (1996). *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 3. Baskı.
- Korkmaz, Zeynep (1995). "-sa / -se Dilek - Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var Mıdır?" *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 160-167.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özdemir, Emin (1968). "Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten - 1967*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 177-203.
- Swift, Lloyd B. (1963). *A Reference Grammar of Modern Turkish*, Bloomington: Indiana Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, Hatice (2003). "Birleşik Çekimli Fiillerin Zaman ve Anlam Açısından Gösterdiği Çeşitlilikler", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (4), Bursa: 157-168.
- Şimşek, Rasim (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi Tümceler - Belirtme Öbekleri - Çözümleme*, Trabzon: Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık Yayınları.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1981). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer - Metin - Sözlük*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2. Baskı.
- Uzman, Mehmet (1992). *Türkçede Şart ve Emir Kipinin Tarih İçindeki Gelişimi*, Edirne: Trakya Üniversitesi, Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Uzun, Nadir Engin (1998). *Dilbilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar*, Ankara.
- Üstünova, Kerime (2004). "Dilek Kiplerinde Zaman Kavramı", *Türk Dili*, 635 (LXXXVIII), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 678-686.